

Vitus Bering (1681-1741) Det er ikke mange beskåret at få opkaldt et hav på mere end 2 millioner km², et stræde, en ø, en gletcher og en rumsonde efter sig - slet ikke danskere. Men det er overgået en af mine helte, danskeren Vitus Bering, som i begyndelsen af 1700-tallet udforskede og kortlagde området omkring den nordligste del af Sibirien og Nordamerika. Hans to enestående ekspeditioner førte til, at hele Alaska blev underlagt Rusland, hvilket varede indtil 1867, hvor Rusland solgte Alaska til USA for 7.2 millioner dollars. Historikeren Palle Lauring sagde engang om Vitus Bering: "*Han er den eneste dansker, som har efterladt sit navn, så det kan ses på en globus*". Vitus Bering [Vitus Jonassen Bering] er født den 12. august 1681 i Horsens. Forældrene er toldembedsmand og kirkeværge Jonas Svendsen og Anna Petersdatter Bering, en slægt, som gennem flere hundrede år havde talt mange præster og jurister. Vitus Bering bliver da også opkaldt efter sin onkel (morbroder), kgl. historiograf Vitus Pedersen Bering. [De seneste undersøgelser af ovenstående maleri tyder på, at det forestiller historiografen Vitus Pedersen Bering og ikke min helt. Beklager, men der eksisterer mig bekendt ingen afbildning af min Vitus, men måske lignede han sin morbroder] Vitus Bering drager tidligt til søs og sejler især på Ostindien i den danske handelsflåde. [Det Ostindiske Kompagni er oprettet allerede i 1616]. I 1703 møder han i Amsterdam viceadmiral Cornelius Cruys, som gør tjeneste i den russiske marine. Trods sit hollandsk klingende navn er viceadmiralen norsk, født Niels Olsen, men han tog navneforandring, efter at han gik i hollandsk tjeneste. Her vinder han stor berømmelse som skibsbygger og udrustningsmester, og da den russiske tsar kommer på studierejse til Holland, hverver han Cornelius Cruys. Cruys er steget til vicepræsident i Admiralitetsrådet og er efter sigende en af de få personer i St. Petersborg, som modtager besøg af tsaren i sit hjem. Han har fået ansvaret for at skaffe dygtige søfolk til den flåde, som Peter den Store er i gang med at opbygge efter europæisk forbillede. Danske søfolk står i høj kurs, da de har erfaring i sejlads i de nordlige farvande. [Christian IV havde fx. i 1619-1620 sendt Jens Munk på ekspedition for at finde Nordvestpassagen.] Cruys og Bering er nærmest landsmænd, idet Danmark og Norge jo på den tid er én nation. Som så mange andre danske søfolk går Vitus Bering i russisk tjeneste, hvor han påmønstrer som underløjtnant.

Da Peter den Store kom på tronen i 1695, gjorde han krav på den nordlige del af Asien fra Østersøen til Stillehavet, uden i virkeligheden at have noget indgående kendskab til Ruslands udstrækning. I 1700-tallet var der også stor usikkerhed om Amerikas og Asiens beliggenhed i forhold til hinanden, og især var man interesseret i de såkaldte Nordvest- og Nordøstpassagerne. Da Peter den Store var på sin store dannelsesrejse i Europa, havde medlemmer af Det Franske Akademi og andre videnskabsmænd appelleret til ham for at få fastslået, om Asien var landfast med Amerika. De havde endog anmodet om tilladelse til at sende deres egen ekspedition til Kamchatka, hvilket tsaren havde afslået, Det store Rusland kan selv. På den tid herskede der også nogle tågede forestillinger om to ukendte lande højt mod nord: Gamaland efter den spanske søfarer og Kompagniland efter Det Hollandske Ostindiske Kompagni. Ingen havde tilsyneladende set disse lande, men ikke desto mindre figurerede de på alle datidens kort. Tsaren lovede, at han ville udsende en ekspedition, som en gang for alle skulle afklare disse spørgsmål.

Vitus Bering viser stor duellighed under Den Store Nordiske Krig (1700-1721) mellem Sverige og Rusland, hvor han først deltager i flådens kampe mod svenskerne og siden fra 1710-1712 mod tyrkerne i Den russisk-tyrkiske krig, hvorunder han opnår rang af kaptajn af 2. klasse. Krigen afsluttes med Freden i Nystad i 1721, hvor Sverige må afstå de baltiske lande, Sydkarelen og Karelske Næs med Viborg. Peter den Store får travlt med at befæste de nye territorier og lader opføre sin nye hovedstad St. Petersborg ved Nevafloden.

I 1718 bliver Bering gift med den yngste af tre købmandsdøtre af den velhavende Mathias Püllse fra Viborg (Vyborg, Viipuri) i Karelen. Hustruen Anna Christina er næsten Berings modsætning, hun er lystig og elsker det glade liv, mens Bering er rolig, eftertænksom og dybt religiøs. De slår sig ned i hendes hjemby Viborg, den svensk-finske grænseby, som faldt ved russernes angreb i 1710, og får i alt ni børn, hvoraf fire drenge og en pige overlever fødslen. Efter at sønnen Jonas er blevet født, tager familien Bering på et kort besøg i København. Tiden bliver brugt på at få sønnen døbt i Sankt Nikolaj Kirke. Bering får bare nogle timer i hovedstaden og når ikke at møde sine forældre. Det skal blive Berings sidste besøg i sit fædreland.

Den hemmelige Kamchatka-ekspedition (1719-1723)

Tsaren har ikke glemt sit løfte om at sende en ekspedition afsted for at udforske det vældige Sibirien. I 1719 sender han to russiske officerer, Ivan Yevreinov og

Fyodor Luzhin til Kamchatka for i al hemmelighed at kortlægge området og finde ud af, om Amerika og Asien er landfaste. De rejser gennem Sibirien og når året efter frem til byen Okhotsk, hvorfra de sejler over Det Okhotske Hav til halvøen Kamchatka. De kortlægger Kamchatkas kyster og fortsætter sydpå langs med øgruppen Kurilerne indtil Hokkaido i Japan. Herefter vender de tilbage til St. Petersborg og aflægger rapport til tsaren. Desværre giver denne ekspedition ikke svar på det brændende spørgsmål, om de to verdensdele er forbundet ved land.

Den 1. Kamchatka-ekspedition (1725-1730)

Da Bering efter fredsslutningen i Nystad ikke opnår den ventede forfremmelse, tager han i 1724 sin afsked. (Det har været nævnt, at årsagen til den udeblevne forfremmelse var, at Bering ikke var hård nok overfor sine folk.) Bering tager til sit hjem i Viborg. Tsaren Peter den Store ligger på sit dødsleje forpint af smerter. Han ved, at tiden er knap, og han tænker på sit tidligere løfte om at sende en ekspedition til Sibirien. Han har brug for Bering - eller kaptajn Ivan Ivanovitch, som er det russiske navn, han har antaget - og befaler, at han skal genindtræde i flåden med det ønskede avancement til kaptajn af 1. klasse. Den 5. februar 1725, 8 dage efter Peter den Stores død, modtager Vitus Bering tsarens instruks vedrørende "Den 1. Kamchatka-ekspedition":

- *På Kamchatka eller et andet sted skal der bygges ét eller to skibe med dæk.*
- *Sejl med disse skibe langs landet mod nord, som, da man ikke kender dets ende, må antages at være en del af Amerika.*
- *Undersøg derfor, hvor landet løber sammen med Amerika, sejl til en eller anden europæisk koloni (for at spørge), eller hvis man møder et europæisk skib, skaf underretning om, hvad kysten hedder og skriv det op, gå selv i land og få pålidelige oplysninger, indfør dem på kortet og rejs hjem.*

Det må tages i betragtning, at denne ikke særligt detaljerede instruks nærmest er dikteret af tsaren på hans dødsleje. Da tsaren overrækker dokumentet med Berings instruktioner til admiral Pyotr Apraksin skal han have udtalt: "*Nu da vi har beskyttet vores Fædreland mod dets fjender, bør vi bringe det berømmelse gennem kunst og videnskab. I vores søgen efter en sådan rute vil vi have bedre held end hollænderne og englænderne, som allerede har gjort talrige forsøg på at nå den amerikanske kyst.*"

Tsaren har valgt Vitus Bering til leder af ekspeditionen, og som løjtnanter får han danskeren Martin (undertiden benævnt Morten) Spangsberg(1698-1761) og russeren Aleksey Ilich Chirikov (1703–1748). Disse tre kommer også til at stå i spidsen for den 2. ekspedition. Desuden får han russeren Peter Chaplin med som underløjtnant. Tsaren har også udfærdiget en instruks, som skal lette

Bering på hans næsten 10.000 km lange rejse over det sibiriske fastland: "*Vi udsender til Sibirien marinekaptajn Vitus Bering med hjælpere, der skal foretage en søekspedition og udføre sådanne ordrer, som han måtte have fra os. Når han kommer til jer og beder om hjælp af den ene eller den anden art, skal I give ham den.*"

I vinteren 1725 drager ekspeditionen afsted fra St. Petersburg. Den første gruppe tager afsted den 24. januar, og den anden følger efter den 5. februar. Ekspeditionen består i første omgang af 34 mand. Udover Bering er der løjtnanterne Spangsborg og Chirikov, søkadet Peter Chaplin, styrmændene Georg Morison og Richard Enzel, geodæten Grigor Putilov, lægen Valim Buckovskij, en skibstømrer, en lærling, en skriver, en kvartermester, 13 matroser og ni officerer. Bering rejser over landjorden med en karavane, mens Spangsborg tager de sibiriske flodveje med værktøj og grej, skibsbygningsmateriel og proviant. Spangsborg mester en del af mandskabet, som enten bliver syge eller deserterer. Floderne fryser til allerede i september måned, hvorefter bådene må efterlades, og mandskabet må transportere den mest nødvendige bagage på håndtrukne slæder af birketræ.

Det lykkes Bering at nå gennem Uralbjergene, inden forårets smeltevand oversvømmer området og umuliggør al trafik. Efter at de kommet ind i Sibirien, begynder rejsen at blive besværlig. De må køre udenom store sumpområder og gennem granskove, som strækker sig tusind kilometer mod øst. Der begynder også at opstå problemer i forhold til de lokale guvernører, hvoraf mange er grådige og uden respekt for Berings dekretter fra St. Petersburg. Bering og hans rejsefæller når frem til Tobolsk den 16. marts 1726. Her indhenter de en gruppe på 26 mand, som er rejst i forvejen fra St. Petersburg med forsyninger. Bering rekvirerer forsyninger lokalt, og mandskabet bliver udvidet med 34 mand. Da isen bryder op i maj måned, sejler de afsted ad Irtysh-floden med syv tømmerflåder og fire fladbundede både. Det sibiriske flodsystem udgør med floder og bifloder en næsten sammenhængende vandvej, og det kan nævnes, at de store sibiriske floder Ob, Jenisej, Lena og Amur alle er blandt verdens 10 længste. Den største del af turen må de bruge årer for at sejle mod strømmen. Ved Jenisejsk må de slæbe materialerne over en strækning på flere hundrede kilometer. Bering opdager, at virkningen af tsarens dekret aftager, jo længere de når fra hovedstaden. Det lykkes dog Bering af rekvirere yderligere 30 tømrere og snedkere. Bering sender Spangsborg afsted med 39 tømrere og arbejdere til Ust Kut ved Lena floden; her skal de bygge 15 pramme i løbet af vinteren. Bering selv bliver vinteren over i Jenisejsk.

Om foråret fortsætter ekspeditionen ned ad Lena floden - denne gang med strømmen. Midt i juni 1727 når de frem til Yakutsk, Sibiriens hovedstad. Igen sendes Spangsborg i forvejen, denne gang med 13 både og 200 mand for at transportere det tungeste materiel ad vandvejen. Bering selv vil ride over land til Okhotsk med nogle få hjælpere medbringende den lette bagage, heriblandt nogle sække mel, som Bering har rekvireret fra den meget modstræbende guvernør tillige med et par hundrede pakheste. Snebjerge lægger sig overalt, og der er intet græs at finde. Da Bering når frem til Okhotsk vest for Kamchatka halvøen i oktober 1727, er de fleste af hans heste døde af udmattelse, og de har måttet efterlade en del af det dyrebare korn undervejs.

Okhotsk viser sig at bestå af en halv snes småhuse, der ligger ca fem kilometer fra floden, hvor Chaplin og hans mandskab er i gang med at bygge det skib, som skal føre dem over Det Okhotske Hav til halvøen Kamchatka. De trætte nyankomne må igang med at bygge kvarter og en lagerbygning. Træet må hentes flere kilometer borte og bæres til Okhotsk.

Spangsborg og hans folk sidder fast i et sumpområde og må opgive både, materiel og proviant for at redde livet, og på slæder må de trække den mest nødvendige føde. To måneder i træk slæber de sig frem døden nær af sult. Til alt held finder de Berings rute, som er "afmærket" med døde heste, og grådigt

fortærer de hestekødet og den smule mel, de finder. Da de når frem til Okhotsk i januar måned 1728, er mange syge af skørbug og ramt af koldbrand.

Der går næsten et halvt år med at bygge det transportskib "*Fortuna*", som skal sejle ekspeditionen over det okhotske hav til Kamchatka. "*Fortuna*" bliver lastet med de fleste materialer, hvorefter Bering sender Spangsborg afsted med besked om at losse materialerne ved munden af Bolsjaja-floden på vestkysten. Herefter skal han fortsætte til den nedre del af østkysten på Kamchatka, hvor tømrere skal sættes i land for at hugge skibstømmer i de store lærketræskove, mens Spangsborg vender tilbage til Bering. Den 21. august 1728 er alle mand og alle materialer bragt om bord på *Fortuna* samt på en gammel lastbåd, som er rekvireret fra de lokale skatteopkrævere. Da vestsiden af Kamchatka er lavvandede marskområder, må skibene kaste anker tre sømil ude, og alle materialer må fragtes ind til kysten på små både. Det tager næsten en måned at fragte materialerne i land ved den lille russiske station Bolsjeretsk. Nu skal man "bare" have fragtet materialerne tvæst over Kamchatka-halvøen, som på det bredeste sted er omkring 375 km. Opgaven bliver ikke mindre af, at der strækker sig to bjergkæder på langs af halvøen. Efter flere forsøg på at krydse halvøen ad flodvejen opgiver man og afventer vinterens komme i Bolsjeretsk.

Om vinteren tvangsudskrives Bering en del indfødte med hundespand til at hjælpe ekspeditionen tværs over Kamchatka. Bjergkæden midt på Kamchatka hæver sig op i 1300 meter, og den indeholder en række aktive vulkaner, hvoraf den højeste når op i 4850 meter. Kæden langs østkysten når op i 1500 meters højde. Om vinteren falder temperaturen i dalene til 45 graders frost. Kun et fåtal af de indfødte overlever turen, og især Spangsborg viser stor grusomhed overfor dem. Hver nat må deltagerne grave sig ned i sneen og trække et stykke sejldug hen over sig. Endelig den 11. marts når de frem til Nedre Kamchatka Station, som ligger ved Kamchatka-flodens udmunding på østkysten. De få overlevende indfødte får deres løn udbetalt i kinesisk tobak og kan bare tage tilbage. Set i bakspejlet havde det været nemmere at afvente forårets komme og så være sejlet syd om Kamchatka i de to skibe, men dels var dette område ikke udforsket, dels var Bering ikke klar over halvøens udstrækning.

De tømrere, som Spangsborg har transporteret til Kamchatka Stationen i forvejen, har fældet de nødvendige træer og tilhugget det tømmer, som skal bruges til det nye ekspeditionsskib. Den 4. april 1728 går tømrerne i gang med at bygge ekspeditionsskibet, som får navnet "*St. Gabriel*" ("*Svyatoi Gavriil*"); anker, tovværk, kæder mv. er transporteret hele vejen fra St. Petersburg, omkring 10.000 km borte. Den nødvendige tjære fremstilles på stedet; ja selv den uundværlige brændevin brygges lokalt. Den øvrige del af mandskabet fanger fisk, som er på vej op i floden for at gyde, og fiskene bliver nedsaltet til

turen. I øvrigt kan man godt blive lidt betænkelig ved næringsværdien af fødevarerne: saltet oksekød, saltet rensdyrkød og saltet fisk. Der er mad nok til 40 mand i et år - hvis de da undgår skørbug og andre mangelsygdomme. Den 13. juli 1928 sætter Bering sejl og tager nordpå langs Asiens østkyst for at påbegynde udforskningen af polarhavet.

Sejladsen (1728-1729)

Mandskabet udgør 44 mand, heriblandt en foged, to kosakker, ni soldater, seks tjenere, en trommeslager og to tolke. Efter en forberedelse på næsten tre år og omkring 9.000 km gennem nogle af jordens mest øde og besværlige egne, har Bering nu endelig dæk under fødderne og sejler ud for at gøre sin lykke. Landet ser meget ugæstfrit ud fra søen, og de høje forrevne sneklædte bjerge kan ses de første 100 sømil. Den 17. juli lægger tågebankerne sig tæt om skibet, og siden sætter regnen ind. Da de kommer til bækkenet ved Anadyr, Østasiens nordligste flod med udløb i Stillehavet, går Peter Chaplin i land med nogle folk for at finde ferskvand. Desværre er der intet vand at finde. Et par dage senere bliver Chaplin igen sendt i land, og denne gang kommer han tilbage med 22 tønder drikkevand. Da han kommer ombord, fortæller han, at han har set en hytte af store knogler dækket med skind. Hytten har været brugt for nylig, og der er fodspor omkring den. Spændingen breder sig på skibet, thi alle ved, at den indfødte befolkning er særdeles krigerisk, og selv de tapre kosakker frygter dem.

Derfor er stemningen anspændt, da man næste morgen observerer en skindbåd med otte mand, som ror ud til skibet fra kysten. Den er den 8. august 1728, og positionen er 64°30' nordlig bredde. En af eskimoerne (inuitterne) tager nogle oppustede sælblærer op fra bunden af båden og binder dem omkring sig, lader sig glide ned i vandet og svømmer over til skibet. Han kommer ombord og fortæller med hjælp af skibets tolk, at lidt nordligere drejer landet skarpt vestpå. Han beretter også, at de snart vil få en stor ø i sigte. Det er det første dokumenterede møde med de indfødte på den amerikanske nordkyst.

"*St. Gabriele*" sejler videre, og den 10. august får de kending af en ø, som de navngiver "*St. Lawrence*" ("Sankt Laurentius"), da det netop er denne helgens mindededag. Ved to lejligheder sender Bering Chaplin og et par mand til øen, som tilsyneladende ikke er beboet. "*St. Gabriele*" sejler videre, og den 13. august er ekspeditionen nået frem til 67°18' nordlig bredde og har efter Berings mening kortlagt det nordøstlige hjørn af Asien. Mod nord er der intet land at øjne, og der er intet, der tyder på, at det asiatiske kontinent drejer i retning af Amerika. Bering kalder sine officerer sammen for at holde råd. Skal man fortsætte sejladsen mod nord? og i givet fald hvor længe? Det er givet, at vinteren vil blive lang og hård, og der er intet træ at fyre med. Sejldug, takkelage og tovværk er halvrådne, ødelagt under den langvarige tur gennem Sibirien. De ved, at de indfødte er fjendtligtsindede. Løjtnant Chirikov fremfører, at de ikke kan være sikre på, at

Asien og Amerika ikke mødes, hvis de fortsætter deres færd længere nord på. Han foreslår, at de i hvert fald skal fortsætte til Kolyma flodens munding, eller så langt de kan komme for isen. Først da vil de have bevist, at Asien og Amerika ikke var landfaste. I givet fald må de berede sig på en overvintring. Spangsbjerg bakker - som altid - sin chef op, og det ender med, at Bering konstaterer, at de har påvist, at Asien og Amerika ikke er landfaste, og han beslutter, at ekspeditionen har afsluttet sin opgave og kan vende hjemad.

Skønt Bering to gange sejlede gennem det stræde, som i dag bærer hans navn, lykkedes det ham aldrig at se den nordamerikanske kyst på grund af tåge. [Den oplevelse får i stedet James Cook i 1778, hvor han med så prominente officerer som William Bligh og George Vancouver om bord ser de to kontinenters kyststrækninger.] På vejen tilbage dukker en øde og klippefyldt ø op. Bering døber den "*St. Diomedé*" - øen bliver opdaget den 16. august 1728, som er den dato, hvor den russiske ortodokse kirke fejrer martyren Sankt Diomedé. Et par dage senere møder de fire skindbåde med omkring 40 indfødte ombord. De svinger med hvalrostænder og ræveskind, som de ønsker at sælge/bytte. Da de bliver spurgt, om det er muligt at sejle til Kolyma, fortæller de, at de altid tager turen over land ridende på rensdyr. De ved ikke, om det er muligt at sejle til Kolyma. Efter nogen tid går de igen i bådene, og "*St. Gabriel*" sejler videre. Den 2. september 1728 løber "*St. Gabriel*" ind i Kamchatka-fjorden, hvor ekspeditionen overvintrer.

I løbet af vinteren bemærker Bering en del drivtømmer af ukendt træsort, og om foråret bemærker han trækfugle fra øst. De indfødte fortæller, at det i særlig fint vejr er muligt at se land i det fjerne. I juni måned 1729 forsøger Bering at udforske dette land, men løber ind i en storm, som er ved at ødelægge hans halvrådne sejl og mørnede tovværk, og han vender om. På vejen tilbage får ekspeditionen endelig kortlagt den sydlige del af Kamchatka. Den 1. marts 1730 er ekspeditionen tilbage i St. Petersburg, og Bering indsender straks sin rapport

til regeringen. (Rapporten, som er knap og lidenskabsløs, findes stadig i de russiske arkiver.)

Hjemkomst (1730)

Vitus Bering har kortlagt en kyststrækning på omkring 2000 km og har efter egen overbevisning påvist, at Asien ikke er landfast med Amerika.

Medlemmerne af Videnskabernes Akademi, som hovedsagelig er franskmænd og tyskere, betvivler imidlertid rigtigheden af Berings resultater, ikke mindst fordi han ikke med egne øjne har set den nordamerikanske kyst. Mange mener, at resultaterne efter 3-4 års planlægning er for magre og for lidet overbevisende, og Bering bliver bebrejdet, at han ikke var fortsat langs den sibiriske kyst, indtil han havde nået floden Kolyma, det østligste kendte punkt i Nordsibirien. Han ville så have fremlagt endegyldigt bevis på, at Asien ikke er landfast med Amerika. Men som vi alle ved, er det jo nemt at være bagklog. Nogle af de lærde kritiserer også, at Bering ikke har kortlagt fantasirigerne Gamaland og Kompagniland, som jo forekommer på ethvert kort og enhver globus. Mange af disse teoretikere syntes at mene, at når først en vildfarelse havde sneget sig ind, burde den forsvares med alle midler. Lige så lidt som Columbus opnåede Bering i levende live den anerkendelse, som hans bedrift berettiger.

Planer om ny ekspedition (1732)

Bering, som ikke er i stand til at forsvare sig overfor kritikken fra de "skrivebordlærde", en kritik, som i de fleste tilfælde kun bliver formuleret mundtligt og på tomandshånd, går straks i gang med at udarbejde en ambitiøs plan for en udtømmende kortlægning af hele Sibiriens nordkyst, den amerikanske nordvestkyst samt området omkring Japan. Han brænder formentlig efter at rehabilitere sig efter disse angreb, som han selv føler er uberettigede. I løbet af to måneder udarbejder han to forslag. Det ene indeholder en række forslag til at "kultivere" Sibirien, bl.a. ved udsendelse af missionærer til de hedenske nomadefolk, og påbegyndelse af minedrift til udvinding af jernmalm. Det andet forslag går ud på at udsende endnu en ekspedition til det østlige Sibirien, og planen indeholder følgende hovedtræk:

- Bølgerne øst for Kamchatka er mindre end i andre have. Bering har fundet store fyrretræer, som ikke vokser på Kamchatka. Dette tyder på, at Amerika eller et andet land ligger måske 150 til 200 sømil borte. Det kan undersøges ved at bygge et skib på omkring 50 tons og sende det østpå.
- Skibet bør bygges i Kamchatka, hvor der er det nødvendige tømmer, og hvor det er muligt at skaffe proviant. De indfødte er villige til at hjælpe.
- Det vil være fordelagtigt at finde en søvej fra Kamchatka eller Okhotsk til Japan og oprette handelsforbindelse med dette.

- Hvis man vil kortlægge de nordlige kystegne af Sibirien, fra Ob til Jenisej og Lena, kan det gøres fra både eller over land, da disse områder er under russisk overøvrighed.

Forslaget bliver godt modtaget, men under behandlingen i regeringen, Admiraliteten og Videnskabernes Akademi bliver det desværre beriget med så mange krav, at ekspeditionen synes dødsdømt fra starten. Udover den maritime kortlægning skal der foretages en kortlægning af flora og fauna samt etnografiske undersøgelser af de forskellige folkeslag i Sibirien, Denne datidens største videnskabelige ekspedition benævnes ofte "*Den store nordiske Ekspedition*" eller "*Den 2. Kamchatka-ekspedition*".

Bering bliver kaldt til hoffet i Moskva for nærmere at redegøre for ekspeditionen. Peter den Store blev efter sin død efterfulgt af hustruen Katharina. Da hun dør efter to års regering, kommer Peter II, Peter den Stores barnebarn, på tronen. Hans regeringstid bliver også ganske kort, og han efterfølges af Anna, Peters broderdatter. På grund af tumultagtige forhold ved hoffet opnår Bering aldrig foretræde for tsarinaen, men må nøjes med at tale med forskellige sekretærer, og han tager skuffet tilbage til familien og afvente nærmere ordrer.

Disse kommer den 17. april 1732, hvor tsarinaen giver ordre til, at Berings plan skal føres ud i livet. Vitus Bering får ansvaret for den del af projektet, som ligger øst for Ural - køen af ansøgere til det utaknemlige hverv at gennemføre en strabadserende ekspedition til det iskolde polarhav har næppe været lang. Bering får rang af kommandørkaptajn, den laveste admiralsgrad i den russiske flåde. Bering figurerer nu mellem de ti øverste i marinen, og efterfølgende omtales han almindeligvis som "*Kommandøren*". Spangsborg og Chirikov, som bliver udnævnt til kaptajner af 3. klasse, skal arbejde under Bering.

Den 2. maj 1732 følger Admiralitetens plan for ekspeditionen:

- Hele den nordlige del af Asien skal kortlægges, herunder den sibiriske kyst langs det arktiske hav, og den amerikanske kyst ned til Californien.
- I Kamchatka skal der bygges to skibe, som skal søge efter Amerika.
- Desuden skal der bygges tre skibe, som skal udforske Kurilskije Ostrova, Japan samt de resterende områder i Østsibirien.
- I Sibirien skal bygges flere andre skibe, som skal sejle nordpå ad Ob og Lena til den arktiske kyst og kortlægge disse områder.

At gennemføre en ekspedition med dette indhold ville kræve årelang transport af store mængder materialer gennem uvejsomme ødemarker og brødfødning af en mindre hær i områder, som i forvejen ikke har tilstrækkelige ressourcer for den lokale befolkning. Desuden skal der oprettes navigationsskoler, bygges fyrtårne,

skibsværfter, støberier, rebslagerier, depoter, landsbyer, hvor de mange deltagere kan bo, mens skibene bygges osv. osv. Det skal som under den første ekspedition vise sig, at den logistiske del af opgaven er langt større end den sømandsmæssige udfordring.

Som om det ikke er nok, melder også Videnskabernes Akademi sig med yderligere krav. De ønsker, at der af ekspeditionen foretages biologiske, etnologiske, antropologiske og historiske undersøgelser i hele Sibirien samt i de nye lande, som måtte blive opdaget undervejs. Det medfører naturligvis, at ekspeditionen udvides med videnskabsmænd, tegnere, tolke, tjenere og i mange tilfælde deres familie. Hertil kommer instrumenter, biblioteker mv. Disse skal ikke være underkastet militær kommando, men marinen skal sørge for deres fornødenheder. Endelig får Bering pålagt at skulle rådføre sig med ekspeditionens akademiske medlemmer i alle vigtige spørgsmål. Som det fremgår, er der ikke tale om en enkelt ekspedition med et veldefineret mål, men snarere om en gruppe af ekspeditioner.

Bering og hans kaptajner får pålagt at holde instruksen fra Senatet hemmelig. De får udleveret en falsk version af instruksen, som i givet fald må vises til fremmede magter, hvis de skulle forville sig ind på deres territorier. Af den falske instruks fremgår, at der er tale om en rent videnskabelig ekspedition, og instruksen er rensset for alle økonomiske og politiske formål. Ekspeditionen har imidlertid ikke alene et videnskabeligt formål, men i højere grad politiske perspektiver, idet den skal forberede en russisk kolonisering af øerne i det nordlige Stillehav og af den nordamerikanske kyst. Bering og hans kaptajner udrustes med et dobbelt sæt instrukser: de gældende og de falske. De falske skal fremvises, hvis skibene træffer repræsentanter for andre europæiske magter i området. Bering lader sine officerer sværge på, at de vil respektere dette og hemmeligholde ekspeditionens egentlig mål. Ekspeditionens betydning ses også af, at alle medlemmerne får løfte om dobbelt løn. Og det første års løn udbetales på forskud.

Kommandørkaptajn Vitus Bering er leder af ekspeditionen og skal være chef på det ene af de to ekspeditionsskibe, som skal udforske Amerika, og kaptajn Chirikov skal være chef på det andet, kaptajn Spangsborg skal lede den delekspektion, som skal sejle til Japan, løjtnant Dmitry Ovtsin skal stå for kortlægningen af Ob og den arktiske kyst på begge sider af dens udmunding i det arktiske ocean, mens den dansk-norsk løjtnant Peter Lassenius skal tage sig af Lena og den arktiske kyst fra Lenas udmunding og østpå indtil Kamchatka.

Allerede før Senatet havde udstedt sin instruks for ekspeditionen, havde det udsendt Grigorij Pisarev som kommandant (voivode) til Okhotsk. Pisarev var en forhenværende general, som var blevet dømt til døden for deltagelse i en

mislykket paladsrevolution. Til straf blev al hans ejendom konfiskeret, og han selv lagt på pinebænken og brændemærket. I stedet for at lide døden, som han var dømt til, blev han sendt til Okhotsk som kommandant. (Det er måske den mandlige udgave af en skæbne værre end døden?). Pisarev får ordre på at bygge seks skibe, som skal anvendes af ekspeditionen, og til dette arbejde får han 20 skibstømrere med fra Rusland. Alt synes nu klar til, at den store ekspedition kan begynde.

Den 2. Kamchatka-ekspedition (1733-1742)

Den 1. februar 1733 drager den første gruppe afsted under ledelse af Martin Spangsborg. De skal til Okhotsk for om nødvendigt at færdiggøre de skibe, som Pisarev (forhåbentlig) er i færd med at bygge. Mellem Yakutsk og Okhotsk bliver de overrasket af vinteren, samtidig med at de løber tør for forsyninger. De reddes ved, at det lykkes den svenske løjtnant Sven Waxell, som siden skal blive Berings næstkommanderende, at komme igennem til Yakutsk og under umenneskelige anstrengelser få bragt forsyninger tilbage til resten af holdet. Da man efter to år endelig kommer frem til Okhotsk, er der intet spor af Pisarev, ingen forsyninger, intet tømmer, ingen skibstømrere, ingen indkvartering til mandskabet.

Den 18. marts 1733 drager den store gruppe på omkring 500 personer afsted under Berings ledelse. Flere af ekspeditionsdeltagerne har deres familie med, således også Bering, som medbringer sin hustru Anne og de to yngste børn på rejsen. De to store sønner efterlades hos venner i Tallinn. Da de når frem til Tobolsk, går de i gang med at bygge de både, der skal bruges til kortlægning af de russiske floder og den sibiriske nordkyst. I maj 1734 drager Bering videre med hovedekspeditionen.

I løbet af 1736-1737 runder løjtnant Stepan Malygin halvøen Yamal og når frem til Ob flodens udmunding og kortlægger strækningen mellem Pechorabugten og Ob. Samtidig sejler en anden gruppe under ledelse af løjtnant Dmitry Ovtsin østpå og kortlægger området mellem floderne Ob og Jenisei. Endelig sejler Peter Lassenius langs den sibiriske nordkyst fra Lenas udmunding til Kolyma.

Hovedekspeditionen når frem til Tobolsk, hvor de tilbringer resten af sommeren og efteråret med at afvente forsyninger samt bygge den båd, tomasteren "*Tobol*", der skal bruges til kortlægning af Ob og den vestlige sibiriske kystlinie. I maj måned 1734 sejler Dmitry Ovtsin med "*Tobol*" ned ad Ob, mens hovedekspeditionen fortsætter østpå.

I Yakutsk (1734-1738)

I oktober 1734 når ekspeditionen frem til Yakutsk. Undervejs går det op for Bering, at hjælpen fra myndighederne aftager, jo længere de kommer fra St.

Petersborg. Selv om der er udstedt en generel ordre til tsarens undersåtter om at være ekspeditionen behjælpelig, er det stort set umuligt at få den nødvendige arbejdskraft. De straffefanger, som myndighederne har fået ordre på at stille med, er enten ikke til stede, eller også deserterer de i stort tal og danner røverbander, som overfalder ekspeditionen i tide og utide. Bering har ikke nogen magtmidler at tage i anvendelse overfor de stedlige myndigheder, når han forsøger at rekvirere materialer eller fødevarer. Moralen blandt ekspeditionens medlemmer falder også. Nogle begynder at handle illegalt med skind, andre bliver involveret i druk, slagsmål og mord. På trods af disse umulige vilkår lykkes det Bering midt i den subarktiske vinter at bygge lagerhuse, mandskabsboliger, et jernstøberi, en rebslagerbane samt to store flodbåde og fire mindre, som skal sejle ned ad Lena og kortlægge den østlige sibiriske kystlinie.

I foråret 1735 ankommer Chirikov, som har ført størsteparten af forsyningerne tværs over landet. Efter ham begynder akademikerne at ankomme.

Videnskabsmændene, som først har forladt St.

Petersborg i august 1733, omfatter den franske professor

Louis de l'Isle de la Croyere (ac. 1688-1741) (han er pga sin broders fortjenester blevet udpeget til leder af den

videnskabelige undersøgelse og skal selv forestå astronomiske og fysiske undersøgelser), den tyske professor Gerhard

Friedrich Müller (1705-1783) (historiker og geograf) og den

tyske professor Johan Georg Gmelin (1709-1755) (naturforsker og kemiker) og J.E.

Fischer. Med dem følger seks sekretærer, to tegnere, en tolk, en læge, en

instrumentmager, fem landmålere, to kunstmalere og 14 soldater. Desuden medbringer gruppen flere hundrede videnskabelige bøger, ni vognladninger med

instrumenter (de la Croyere medbringer to kikkerter på hhv. 4,5 meter og 4 meter) samt

forplejning (delikatesser og store mængder vin). Mere end 2.000 deltagere foruden

den indfødte arbejdskraft er nu samlet i Yakutsk, som er et hul i Sibirien, og som

i forvejen har problemer med at brødføde sin egen befolkning. Bering får dog

sendt den norskfødte (nogle steder står danskfødte) løjtnant Peter Lassenius

afsted ned ad Lena for at udforske den arktiske kyst fra Lenas udmunding og østpå indtil Kamchatka. Lassenius er blevet hvervet til den russiske flåde kort før den store nordiske ekspedition, og han har meldt sig som frivillig.

Forholdene i Yakutsk bliver værre dag for dag, og presset på Bering vokser.

Kurerposten bringer skiftevis beskyldninger og modbeskyldninger til St.

Petersborg. Det er tydeligt, at ekspeditionen ikke udvikler sig som forventet.

Regeringen beder marinedepartementet om at gribe ind, og de giver naturligvis

Bering skylden for alle ulykkerne. Fra begyndelsen af 1738 halverer det fx hans

gage. I 1739 udsender de dog nogle officerer med ansvar direkte overfor kronen

og med særlig bemyndigelse til at skaffe forsyninger til ekspeditionen. Dette

havde været anbefalet i instruksen fra 1732, men var åbenbart blevet overset eller negligeret. Inden disse officerer når frem, er Bering taget videre til Okhotsk.

I Okhotsk (1737-1739)

I oktober 1737 opretter Bering hovedkvarter i Okhotsk. Han giver selv følgende signalement af byen: "*Stedet var nyt og bart, og der var endnu ikke opført nogen bygninger, og der var ikke noget sted at bo. Intet træ eller græs kan gro her, ej heller i omegnen, alle vegne er der grus... Mandskabet måtte bygge huse til officererne, og hytter og kaserner til sig selv og lave mursten; brænde til opvarmning af ovnene må de hente både både seks til syv verster (1 verst er 1.0668 km) borte; ferskvand til eget brug må de transportere fra floden over en afstand af både to og tre verster fra bopladsen.*".

Bering vil se, hvorledes det går med de skibe, som Spangsborg er ved at få bygget til sin delekspektion til Japan, og han vil også føre tilsyn med de to skibe, som er under bygning til hans og Chirikovs udforskning af den amerikanske kyst. Det viser sig, at Spangsborgs skibe stort set er færdige, men at de afventer noget af det udstyr, som Bering har bragt med på turen. Han har brugt den mellemliggende tid til at arbejde på Berings skibe, men bl.a. som følge af obstruktion fra Pisarev var arbejdet ikke kommet særlig langt. Slynglen Pisarev var kommet frem til jordens overflade og brugte hele sin energi til at stikke en kæp i hjulet for ekspeditionen. Den meget temperamentsfulde Spangsborg truede med at slå ham ihjel, og da Bering dukker op, flygter Pisarev til Yakutsk.

Bering forstrækker Spangsborg med de manglende forsyninger, som Bering havde slæbt med til sig selv, og i sommeren 1738 tager Martin Spangsborg afsted på sin delekspektion til Japan, og fra 1738-1740 kortlægger han Japan og Kurilerne.

En dag kommer en posttrytter med en melding til Bering om den delekspektion, som er taget ned ad Lena med Lassenius i spidsen. Pga isskruninger på floden havde de været nødt til at overvintre, og Lassenius havde ladet sine folk bygge en barak af drivtømmer. Men i den lange, kolde polarnat var de blevet ramt af skørbug. Lassenius døde den 19. december 1737, og da Berings hjælpeekspedition når frem, er der kun otte overlevende af de 50, som drog ud. Bering må sende endnu en delekspektion afsted ad Lena floden for at opfylde Senatets krav.

Bering koncentrerer sig nu om bygning af de to ekspeditionsskibe, hvoraf han selv vil kommandere det ene, mens den anden skal kommanderes af Chirikov,

som også havde deltaget på den 1. Kamchatka-ekspedition. Bering må stadig kæmpe mod de sibiriske myndigheder, som nægter at assistere med levnedsmidler og materialer. Bering beslutter at sende nogle folk til Kamchatka for at oprette en base med barakker og lagerbygninger, så alt kan være klar, når Bering og de to ekspeditionsskibe kommer over det følgende år. Han mangler bare et skib til at føre mandskabet og forsyningerne over bugten til Kamchatka.

Spangsbergs ekspedition til Japan og Kurilerne (1738-1740)

Han bliver "reddet" ved, at Spangsberg vender tilbage fra en vellykket tur. Ganske vist er 13 af hans folk døde af skørbug, og en af hans løjtnanter havde deserteret, men ekspeditionen havde besøgt de fleste af de kurilske øer og så godt, som det var muligt, kortlagt disse. Man havde søgt efter det ikke-eksisterende Gamaland uden at finde det, men havde været i land i Japan, så alt i alt en vellykket ekspedition. Et af Spangsbergs skibe er "*St. Gabriel*", som var med i den 1. Kamchatkaekspedition, bliver sendt til Kamchatka.

Spangsberg udkaster den idé, at regeringen skal sende ham tilbage for at underlægge sig Kurilerne og dermed lægge dem ind under det russiske rige. Bering giver Spangsberg tilladelse til at tage til St. Petersburg for at forelægge sine planer for marinedepartementet. Imidlertid bliver Spangsberg til sin forbitrelse standset i Yakutsk, hvor der ligger en meddelelse fra marinedepartementet om, at han skal stilles til ansvar på samme måde som Bering. I mellemtiden har Bering fremsendt en rapport om Spangsbergs ekspedition til St. Petersburg, hvor det vækker stor opsigt, at man nu har fundet en søvej til Japan. Nu sender marinedepartementet ordre til Spangsberg om ufortøvet at indfinde sig i St. Petersburg, og Spangsberg tager afsted ad den endnu tilfrosne Lena.

Men nu blander Pisarev sig igen. Han skriver til Senatet, at Spangsberg har løjet om sin ekspedition, at han kun har været i Korea og aldrig har sat sine ben i Japan. Senatet drøfter sagen med marinedepartementet, og det ender med, at Spangsberg får ordre om at vende tilbage til Okhotsk og gentage ekspeditionen til Japan. Og ordren forholder sig ikke til forslaget om at underkaste sig Kurilerne. Den tænderskærende Spangsberg må igen vende om og rejse østpå. På vejen tilbage støder han på Georg Wilhelm Steller (1709-1746), en tysk videnskabsmand, som er på vej for at slutte sig til Berings ekspedition. Steller, som har studeret botanik ved Universitetet i Wittenberg, får efterfølgende et stipendiat ved Universitetet i Halle. Mens han er her, studerer han medicin. Efter udløbet af dette stipendiat tager han i 1734 som så mange andre udenlandske videnskabsmænd til St. Petersburg for at arbejde ved Videnskabernes Akademi.

I 1738 bliver han udpeget som naturvidenskabelig assistent på Berings ekspedition, hvor han skal arbejde under professorerne Gerhard Müller og Georg Gmelin.

Vinteren 1739 og foråret 1740 går med at bygge de to ekspeditionsskibe, som forlader beddingen i juni måned. De tomastede skibe er ens med en længde på 24 meter og en dæksbredde på 6.5 meter og med en dybgang på knap 3 meter. De kan føre en last på 110 tons og er udstykket med 14 to- og trepunds kanoner. Bering døber skibene "*St. Peter*" ("*Sviatoi Piotr*"), som han selv kommanderer, og "*St. Paul*" ("*Sviatoi Pavel*"), og vælger "*St. Peter*" til sit flagskib. Ifølge marinedepartementets plan skal ekspeditionen overvintre i Amerika, hvilket stillede meget store krav til proviant. På Kamchatka er der ikke meget andet at få end fisk. Derfor har Bering ladet bage beskøjter til 2 års forbrug. Disse beskøjter og al den øvrige proviant bliver stuvet på en båd, som skal sejle det til stationen på Kamchatka. Inden den kommer afsted, dukker Spangsborg og Steller op. Den rasende Spangsborg modtager de nye ordrer, som jo går ud på, at han skal gentage ekspeditionen til Japan og Kurilerne, og Bering bliver nødt til at forstrække Spangsborg med noget af den proviant, som allerede er stuvet på båden. Desværre er løjtnant Sofron Khitrov, som Bering beordrer til at sejle provianten til Kamchatka, en dårlig sømand, og inden skibet er kommet ud af flodmundingen, løber det på grund på en sandbanke. Skibet bliver slået læk og fyldt med vand, og alle beskøjter samt størsteparten af den øvrige proviant ødelægges. Det betyder, at Bering ser sig nødsaget til at gennemføre ekspeditionen til Amerika på ét år, dvs. i løbet af sommeren 1741. I august 1740 sender Bering sin hustru og deres to børn hjem til St. Petersburg. De har i nogen tid været bekymret for de to drenge, som bliver passet hos venner, hvilket en brevveksling i februar 1740 viser. Forældrene bliver yderligere bekymret, da den ældste søn melder sig som menig soldat.

Vinterkvarter på Kamchatka (1740-1741)

I september sejler de to ekspeditionsskibe og to forsyningskibe til vestsiden af Kamchatka. Bering beslutter at lade de to

forsyningssskibe, som næppe vil kunne klare de barske forhold i Stillehavet, overvintre i Bolsjeretsk, mens de to ekspeditionsskibe sejler syd om Kamchatka for at nå frem til stationen på østsiden. "*St. Peter*" er lige ved at forlise, da den runder sydspidsen af Kamchatka og bliver overrasket af et voldsomt tidevand, og først den 6. oktober sejler den ind i sin vinterhavn. Man venter forgæves på at løjtnant Sofron Khitrov skal dukke op med det skib, som han en gang er forlist med, men skibet bliver halvvejs slået til vrage, da han forsøger at runde sydspidsen af Kamchatka, og han må liste tilbage til Bolsjeretsk, hvorfra skibets forsyninger i løbet af vinteret transporteres tværs over Kamchatka. Stationen på østsiden af Kamchatka bliver døbt "*Petropavlovsk*" (navngivet efter de to skibe Peter og Poul). Han udnævner svenskeren Sven Haxell, som har været næstkommanderende siden Okhotsk, til førsteløjtnant. Hans indsats ifm ekspeditionens transportproblemer har vist, at han er særdeles samvittighedsfuld og pålidelig. Waxell har sin 12-årige søn Lars med på turen. Den uheldige Khitrov bliver udpeget til næstkommanderende på "*St. Peter*" - måske for at Bering kan holde et vågent øje med ham. Politisk er det formentlig også fornuftigt at have en russer blandt sine officerer. Den læge, som var udset til at deltage på ekspeditionen til Amerika bliver imidlertid syg og må sendes tilbage til St. Petersborg. Bering får da den tanke, at spørge Steller, om han vil tage med i lægens sted. Ganske vist er Steller botaniker, men Bering ved, at Steller har studeret medicin og dertil kommer, at han har et livligt og fornøjeligt væsen. Det kan nok være tiltrængt i betragtning af de enorme udfordringer, som ekspeditionen står overfor. Steller, som egentlig skulle have været med Spangsborg til Japan, indvilliger henrykt og begiver sig straks afsted fra Bolsjeretsk til Petropavlovsk på hundeslæde, en tur på godt 200 km.

Ellers går vinteren med at få de forsyninger, som er "strandet" i Bolsjeretsk, fragtet tværs over bjergene til Petropavlovsk; det drejer sig om mere end 100 kg pr mand. Forsyningerne skal enten bæres eller fragtes på hundeslæde, og der er hverken indfødte eller hunde nok i Bolsjeretsk til opgaven, så man må indtil 400 km væk for at rekvirere disse. Dette sker under udfoldelse af stor brutalitet, hvilket resulterer i flere oprørsforsøg. Alt dette tager så lang tid, at ekspeditionen bliver forsinket med omkring en måned, hvilket er katastrofalt, når man tager den korte sommer på de breddegrader i betragtning. Det skal nævnes, at Bering også benytter vinteren til at opføre en kirke.

Kurs mod Amerika

Søndag den 24. maj 1741 hejser Bering flaget på "*St. Peter*", og den følgende dag inspicerer han mandskabet på begge skibe. Bering og Chirikov aftaler den signalkode, som skal anvendes ved kommunikation mellem de to skibe. Da de er klar til at tage afsted, svigter vinden, og først den 4. juni forlader de to ekspeditionsskibe Petropavlovsk.

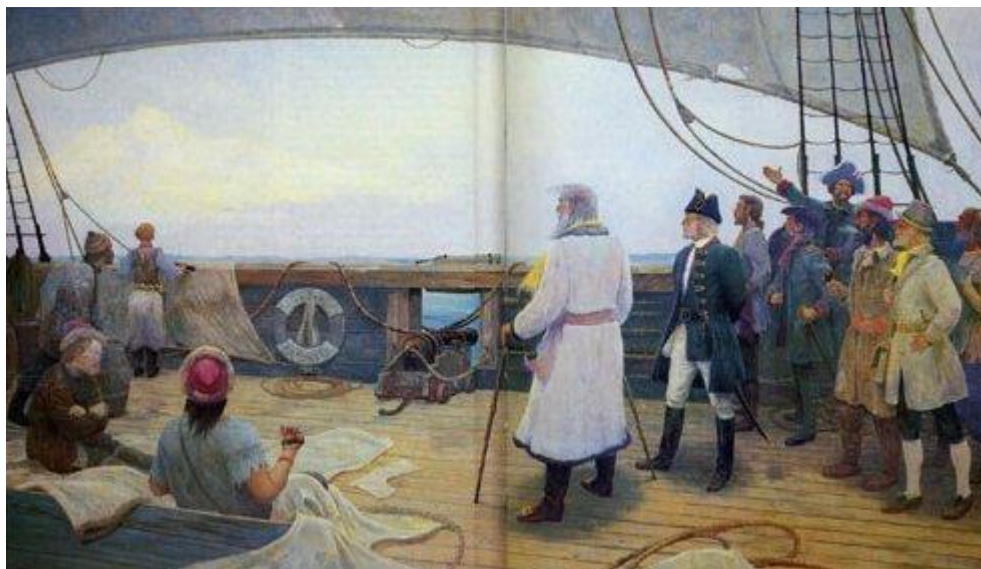
Lassenius og de fleste af hans mænd, som blev sendt ned ad Lena for at udforske den arktiske kyst, er døde af skørbug. Dmitry Ovtsin, som sejlede ned ad Ob, er vendt tilbage med uforrettet sag, og Ovtsin gør nu tjeneste på "St. Peter". Kun Spangsborg har som den eneste gennemført sin delekspektion, men hans resultater er blevet kasseret af marinedepartementet pga Pisarevs løgnehistorier. Der hviler nu et umenneskeligt pres på Bering's hårdt prøvede skuldre.

Som om det ikke er nok, så har Bering af marinedepartementet fået pålæg om at udforske det ikke-eksisterende Gamaland. Det medfører, at ekspeditionen må begynde med at lægge kursen øst-sydøst, indtil de enten har lokaliseret Gamaland eller konstateret, at det ikke findes. Herefter kan man så lægge kursen om til nordøst. Hvis Bering selv havde fået lov til at lægge kursen, ville de have kunnet nå den amerikanske kyst på otte dage. Waxell skriver 40 år senere om rejsen: "*.. mit blod kommer stadig i kog, når jeg tænker på det skandaløse bedrag, vi var ofre for.*"

De to skibe fortsætter indtil den 12. juni, hvor de når 46° nordlig bredde uden at få landkending af det mystiske Gamaland. De ændrer nu kurs til nordøst, men den 20. juni bliver skibene skilt skilt fra hinanden. Som aftalt søger Bering tilbage til 46° breddegrad, hvor de sidst har set hinanden, men uden resultat, og den 25. juni sætter Bering igen kursen nordøst. Megen kostbar tid er gået tabt, og deres vandforsyning svinder betænkeligt. De holder kursen i omkring 2 uger uden at se land. De har nu sejlet omkring seks uger. Den 16. juli opdager de en klippefyldt kyststrækning, bag hvilken en sneklædt vulkan tårner sig op. Bering døber den sneklædte vulkan "St. Elias". [Med sine 5.489 meter er "St. Elias" det næsthøjeste punkt i USA og Canada.] Steller går i land på øen, som siden får navnet "Kayak Island", fordi den minder en russisk flådeofficer om en kajak. Steller foretager botaniske undersøgelser, mens mandskabet fylder de medbragte vandtønder. Da båden sejler tilbage til skibet, bliver Steller på strandbredden for at beskrive de indsamlede planter, før de visner. Da båden vender tilbage, nægter Steller at gå om bord. Steller noterer i sin dagbog: "*... 10 år tog forberedelserne, og 10 timer blev der ofret på selve sagen...*". I stedet sender han sin hjælper Lephikin ud for at skyde fugle til præparering, mens han selv fortsætter med at lede efter planter. Da de igen mødes, har Lephikin nedlagt en farvestrålende fugl - siden kendt som "Stellers skovskade" - som Steller straks identificerer som en amerikansk skovskade efter en illustration, han har set i akademiet i St. Petersburg. Steller er nu ikke i tvivl om, at de er ankommet til Amerika, og han er nærmest ekstatiske, da han kommer tilbage til

skibet.

På billedet ser man en stout Bering midt i billedet. Til højre for ham står hans næstkommanderende Sven Waxell. Og ved rælingen fremme til ventres ses Waxells 12-årige søn Lars, som er med på turen.

Inden man var taget afsted, havde skibsrådet besluttet, at man ville vende tilbage til Kamchatka sidst i august eller senest midt i september. Bering frygter, hvilket senere viser sig velbegrunder, at vindretningen vil skifte til sydvest, og der er således kun tre uger til at udforske kysten langs den nye verden og kortlægge dens forløb. Desværre er de stadig uden forbindelse til Chirikov, hvis hjælp ville have været uvurderlig. Et par dage efter rejser der sig en voldsom storm, og man mister landkending på grund af tåge og regn. Man bliver enige om at styre sydvest og holde sig klar af land, så længe tågen varer. I begyndelsen af august kan de skelne en ø på nogen afstand. Steller vil gerne i land på øen, som de giver navnet Tågeøen (den bliver siden omdøbt til "Chirikovs Ø" af George Vancouver). Den følgende dag får de øje på den 2221 meter høje snedækkede vulkan Chiginagak ved begyndelsen af Alaska-halvøen. Den 4. august får de Semidi Islands i sigte, og vandet er fyldt med sæler, søløver, marsvin og havodder. Nu bliver de igen ramt af regn og tåge, og vinder går om i vest. Berings frygt for modvind har vist sig begrundet. Desværre får mange af mandskabet umiskendelige tegn på skørbug som følge af den vitaminfattige og ensidige kost. Den 10. august melder skibslægen, at fem af folkene er ude af stand til at arbejde, og yderligere 16 vil med sikkerhed blive alvorligt syge i den nærmeste fremtid, hvis de ikke kommer under bedre forhold. Bering selv er også begyndt at vise tegn på sygdommen. Bering kalder sine officerer sammen, og de bliver enige om at begynde hjemturen mod Kamchatka.

Den forfærdelige hjemrejse

Den 28. august kaster de anker udfør Nagai Island. Næste morgen går Khitrov i land på Nagai med nogle folk for at få fyldt nogle tønder med vand, og Steller følger med sammen med sin hjælper samt en tegner. Steller finder flere udmærkede kilder, men da han går tilbage til stranden, ser han, at folkene er i gang med at fylde vandtønderne fra en dam med brakvand. Han forsøger at standse dem, men de nægter at høre på ham. Det skal senere vise sig, at det dårlige vand får en fatal virkning på de syge søfolk. Da de er kommet ombord, forsøger Steller at få lov til at tage nogle folk med i land for at hjælpe med at plukke nogle planter, som han ved har en gavnlig virkning overfor skørbug, men også her bliver han afvist. Den selvsikre videnskabsmand har med sin ofte nedladende, akademiske attitude overfor søfolkene ingen autoritet eller respekt, så han nøjes med at plukke nogle få planter til Bering, sin hjælper og sig selv. De øvrige må klare sig, som de bedst kan. Dagen efter går man igen i land for at hente vand, og denne gang tager man nogle af de syge med, så de kan få gavn af lidt frisk luft efter den forpestede luft i skibets indre. En af de syge, Shumagin dør, og bliver begravet på øen, som bærer hans navn, Shumagin Island, én af de mange øer i Aleuterne.

Den 2. september gør man klar til at tage afsted. Da Khitrov smider lodsnoeren i vandet, mister han den, hvilket i sig selv er et dårligt varsel. Og nogle af de overtroiske søfolk husker, at det netop er årsdagen for, at Khitrov forliste med ekspeditionens beskøjter. Stemningen om bord er dårlig, og det samme er helbredsstanden, som forværres dag for dag. Bering tilbringer det meste af tiden i køjen, og næstkommanderende Waxell har kommandoen. Et par dage efter stifter de bekendtskab med en flok eskimoer, som kommer ud til dem i små både. Som sædvanligt forsøger man at gøre sig gode venner med de indfødte ved at forære dem tobak og vodka, men ingen af disse civilisationens velsignelser bekommer dem vel. De indfødte ønsker, at ekspeditionen skal komme i land, og det ender med, at Waxell må affyre en kanon hen over hovederne på dem.

De næste 14 dage sejler de mod syd og må slås med kastevinde, storm og fugtigt vejr. Da de skønner, at de har nået 50. breddegrad, drejer de mod nordvest. Den 27. september bliver de ramt af en voldsom storm, som kaster skibet frem og tilbage. Dette fortsætter i 2 uger, og besætningens tilstand bliver stadigt dårligere, og kun de færreste er i stand til at passe deres opgaver om bord. Folkene har næsten ikke kræfter til at bakse med de store sejl. Provianten er ved at slippe op, og det dårlige vand gør dem endnu sygere. Lugten i lukaferne er forfærdelig, og der dør snart folk hver dag af skørbug. Den 26. september er 30 mand angrebne, og tallet stiger de følgende dage. Sygdom og udmattelse ligger som en tåge over skibet. Vejret er så dårligt, at man ikke kan tage observationer. Man drøfter igen muligheden for overvintring i Amerika, men

Bering insisterer på, at de skal forsøge at nå hjem til Kamchatka. Waxell skriver: "*.. så mange af vores folk er syge, så jeg har ingen til at styre skibet. Vores sejl er så tyndslidte, at jeg frygter, at de hvert øjeblik kan flyve bort. Når en mand skal til roret, må han slæbes derhen af to andre invalider, som er i stand til at gå en smule, hvorefter han sætter sig ned ved roret. Her må han sidde og styre, som bedst han kan, og når han ikke længere kan sidde, må han udskiftes med en anden, som ikke er i bedre tilstand end ham selv.... vores skib er som et stykke vraggods uden nogen til at styre det.*"

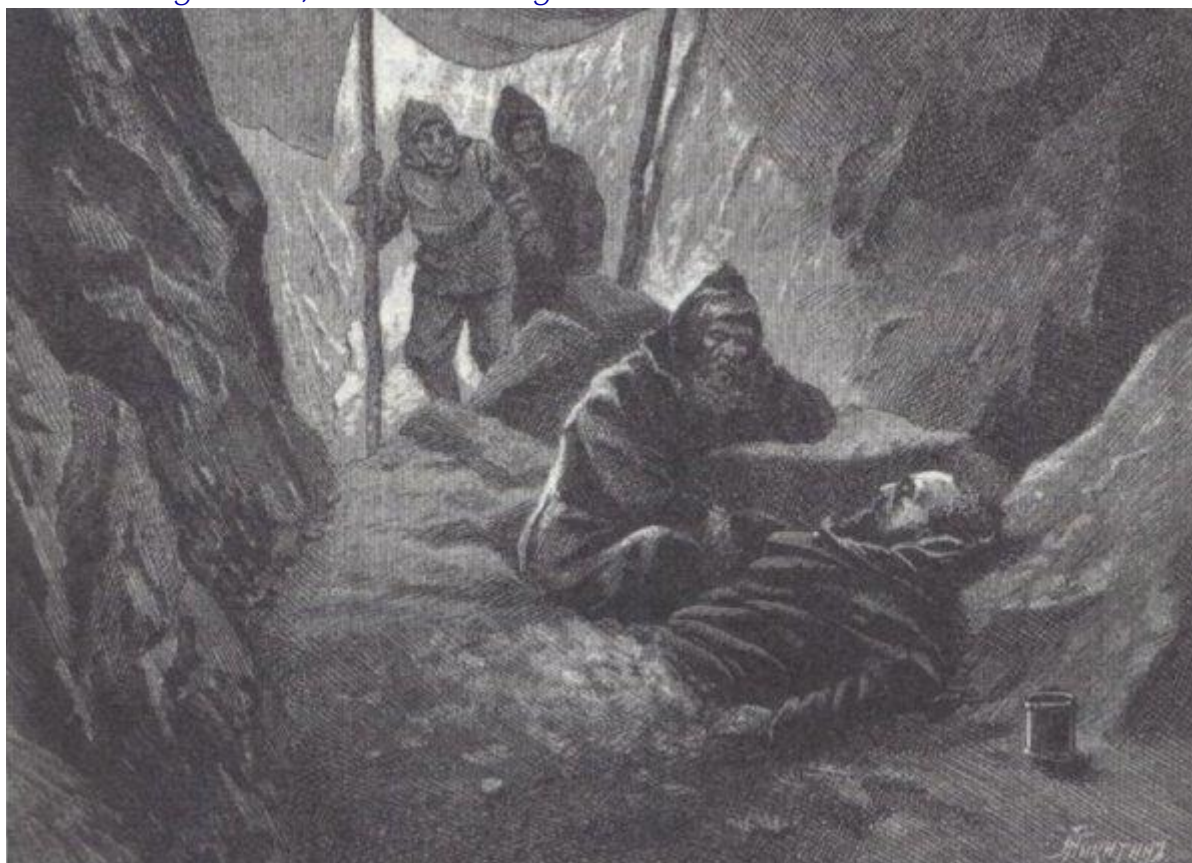
Den 5. november 1741 efter en frygtelig hjemrejse på tre måneder ser de land, og alle tror (håber), at det er Kamchatka. Syge folk kommer kravlende op fra de stinkende lukafer for at nyde synet. Sven Waxell skriver: "*... dårlig luft og urenlighed trængte ud fra skibsrummene, hvor alle de mange mennesker havde været sengeliggende i 2-3 måneder, og hvor de havde forrettet deres nødtørft på det sted, de lå.*". Solen bryder pludselig igennem, og man kan lave den første observation i 10 dage. Til deres fortvivlelse er breddegraden 54°30', og ikke, som de håbede 53°10'. De er stadig for langt mod nord til at være hjemme. Det, de troede var fastland, er den øgruppe, som i dag bærer navnet "*Komandorskije Ostrova*", "*Kommandør Øerne*". Der bliver holdt skibsråd, og Waxell og Khitrov stemmer for at de skal gå i land og evt. overvintre. Bering modsætter sig dette og mener, at de skal holde ud lidt endnu og nå frem til fastlandet. Selv om de har gennemgået frygtelige lidelser, synes han, at de skal holde ud lidt endnu. Officererne melder, at sejlene er så rådne, at de er ved at falde fra hinanden, mindre end 10 mand er på benene, der er næsten ingen proviant tilbage og kun seks tønder dårligt vand. Der bliver afholdt en afstemning blandt søfolkene, og man beslutter at gå i land på øen den næste morgen og gøre klar til at overvintre på øen. I løbet af natten rejser søen sig voldsomt, ankerrossen springer, reserveankeret kastes i vandet, og også denne trosse springer. Skibet kastes hjælpeløst mod klipperne, inden en kæmpemæssig bølge løfter den ind i det stille vand indenfor klipperne.

Næste morgen går Waxell og Steller i land med deres hjælpere. Langs stranden er der nogle sandede bakker, hvor ræve har gravet deres huler. De mange dyr, de ser, er så frygtløse og tamme, at Steller er klar over, at de befinder sig på en ubeboet ø. Desværre er der intet træ at brænde. Hvis der er drivtømmer på stranden, er det dækket af sne. De følgende dage arbejder man med at få mandskabet i land. Flere dør, da de kommer i båden, andre dør på stranden. Man udvider rævehuller i bakkerne og anbringer de syge deri. Det viser sig umuligt at holde de nærgående ræve på afstand. Om natten kryber de ind i hulerne og gnaver sålerne af støvlerne og gnaver af de syges fingre og tær. Det sygdomsramte mandskab begynder at lave nogle nedgravede hytter, hvor de vil forsøge at holde den strenge vinterkulde på afstand. Steller og nogle af

mandskabet skyder fugle og havoddere for at skaffe mad til de syge, men de kan i de fleste tilfælde næsten intet spise, fordi deres mundhuler er ødelagt, og tænderne løse eller faldet ud.

Vitus Berings død

Den dødsmerkede Vitus Bering bæres ind på stranden, hvor han anbringes i en hule på en sejldugsbåre. Bering er klar over, at han er døende. Han er 60 år gammel, men hans robuste konstitution er nedbrudt af 16 års umenneskelige strabadser og bekymringer. Den 7. december skrider sandvæggen ned over kommandøren, men Bering beder Steller, som er hos ham, om at lade sandet blive liggende, da det trods alt varmer lidt. Næste morgen dør Bering to timer før dag gry. Waxell beretter: "*Vi begravede hans afsjælede legeme dagen derpå - og satte ved afrejsen et trækors på hans grav, som samtidig skulle være et tegn på, at vi havde taget landet i besiddelse.*" Den unavngivne ø får siden navnet "*Bering Island, "Ostrov Beringa"*".

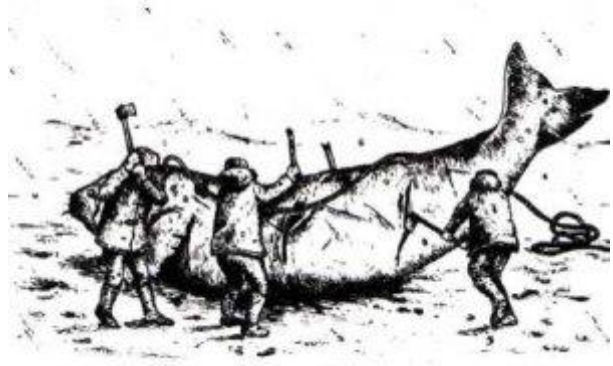

Kommandoen tilfalder nu Waxell, som langsomt genvinder helbredet og kommer til kræfter. Steller, som tilsyneladende er den, der klarer sig bedst, går hver dag på jagt efter føde. For det meste kommer han hjem med havoddere, som i stort tal kommer op på klipperne for at sove. De mere end 1 meter lange dyr er så tillidsfulde, at man kan komme helt hen til dem og dræbe dem med en kølle. Desværre er deres kød temmelig sejt og kræver megen tygning, hvilket jo er et problem for mange. Steller ser også store flokke af søkøer, manater, men de

syge søfolk tør ikke harpunere de store dyr, som vejer indtil fire tons. Men imod slutningen af december begynder de overlevende langsomt at få det bedre; de får nu alt det kød, de kan spise, og godt vand samt masser af hvile. Den 7. januar 1742 kræver skørbugen sit sidste offer. I februar opdager de en død hval, som er skyllet i land nogle km borte, og de får slæbt store stykker frisk spæk hjem til lejren. Da sneen begynder at svinde i marts måned, indsamler de de første grønne skud og spiser dem. Steller vejleder dem - og nu lytter man til hans råd.

Skroget af "*St. Peter*" er i vinterens løb kastet længere op på stranden, og det er umuligt at få det bragt tilbage til havet. Efter mange betænkeligheder beslutter man at hugge skibet op. Det er ikke nogen let beslutning, da skibet er statsejendom, og staten skal man ikke spøge med. Den degraderede Dmitry Ovtsin (hvis ekspedition ned ad Ob, var mislykket) får indført i protokollen, at han modsætter sig ophugningen. Den 9. april går et hold på 12 mand i gang med at ophugge "*St. Peter*". Steller får mere tid til at studere øens flora og fauna, og med foråret ankommer mange fugle til øen. Steller iagttager dem og indsamler eksemplarer. De store fugle er også et velkomment tilskud til kosten. Steller beskriver bl.a. brilleskarven, en kluntet fugl, som ikke kan flyve. Steller er formentlig den eneste naturforsker, som har set denne fugl, som kun lever på Bering Øen, da det sidste eksemplar bliver skudt i 1850.

Med forårets komme bedres helbredstilstanden og modet stiger hos mandskabet, og de går på jagt efter en søko for at skaffe kød. Skibets sidste båd bliver repareret og sat i søen med 4-5 mand om bord. Det lykkes at drive en harpun ind i en søko, som kommer op til overfladen for at trække luft. Harpunens line går ind til kysten, hvor resten af mandskabet står, og det lykkes dem at få det vældige dyr halet i land. Nu har de omkring 4 tons glimrende kød. Steller dissekerer søkoen og beskriver den. Det er den eneste videnskabelige beskrivelse af dette dyr, som hurtigt bliver udryddet, da masser af jægere indfinder sig, efter at *St. Peter* er vendt tilbage til Kamchatka.

Skibets tre tømrere er alle døde af skørbug, men en sibirisk kosak, som har deltaget i arbejdet med Spangsbergs skibe i Okhotsk, tilbyder at forsøge at lave et skib af materialer fra "*St. Peter*". Med hjælp af det øvrige mandskab lykkes det at bygge et skib på omkring 12 meter, og dette skib bliver ligeledes døbt "*St. Peter*". Den 12. august går alle i land for at sætte et simpels trækors på Bering's grav, og den følgende dag forlader de Bering Øen. Fire dage senere får de øje

på Kronotskaja vulkanen på Kamchatka, og de drejer sydpå. Den 26. august 1742 når de frem til skibet med 46 mand om bord frem til Petropavlovsk; 31 mand er døde af skørbug under ekspeditionen. Da de kommer i land, erfarer de, at de er formodet døde, og at alle deres ejendele derfor er solgt.

Sven Waxells fortsatte skæbne (1701-1762)

Waxell ønsker at komme hurtigst muligt til Okhotsk for at afslutte sin rapport og sende den til St. Petersburg. Allerede den 2. september sejler han afsted, men må straks vende om på grund af en storm. Han udarbejder sin rapport i Petropavlovsk, og så snart det er muligt at rejse med slæde, bliver rapporten sendt til Bolsjeretsk og videre derfra til admiraliteten, som dog først modtager den i august 1743. I maj sejler Waxell og mandskabet til Bolsjeretsk, hvor de afventer, at drivisen skal forsvinde. Den 27. juni 1744 når de frem til Okhotsk, hvorfra de fortsætter til Yakutsk, hvor de overvintrer.

Næste forår når de frem til Jenisejsk, hvor Chirikov, som efter Berings død er ekspeditionens øverste leder, har opslået hovedkvarter efter sin tilbagekomst. Han afventer ordrer om at komme til St. Petersburg for at aflægge rapport. Ordren kommer først i 1745, hvorefter Chirikov tager til hovedstaden og efterlader Waxell i spidsen for mandskabet. Waxell bliver først kaldt til St. Petersburg i 1748, og han tager alle de overlevende medlemmer af ekspeditionen med; de er i St. Petersburg i januar 1749. Det har altså taget bureaukraterne seks år at få afsluttet "den 2. Kamchatka-ekspedition". Forklaringen herpå er, at Peter den Stores datter Elisabeth er kommet på tronen i 1741 med støtte fra det gamle aristokrati. Dette har medført store ændringer i administrationen, herunder er de tyske medlemmer af Videnskabernes Akademi faldet i unåde, og blevet erstattet af russere. Da Waxell kommer til St. Petersburg bliver han forfremmet til kaptajn af 2. klasse og siden til kaptajn af 1. klasse. Han får bl.a. til opgave at udfærdige et kort over den nordlige del af Stillehavet. Siden får han kommandoen over en eskadre i Østersøen og ender som kommandant på flådestationen Kronstadt. Waxell dør i 1761 ELLER 1762. Enken får pension efter ham, og både hende og sønnen, som havde været med på "den 2. Kamchatka-ekspedition" får en hædersgave på 2000 rubler. Sønnen er på det tidspunkt selv kaptajn i den russiske marine.

I 1948 udkommer "*Vitus Berings eventyrlige opdagerfærd*" på Rosenkilde og Bagers forlag, skildret af Sven Waxell. I den svenske udgave fra 1953 skriver Waxell: "*Den stora expeditionen : utdrag ur såväl mina egna som ur andra officerares journaler från den Kamtjatka-expedition, som utgick från S:t Petersburg år 1733. Häri skall givas en kort framställning av denna expeditions syfte, förlopp, nya upptäckter, inträffade olyckor och avslutning. Helt visst kunde allt detta ha skildrats av en skickligare penna än min och med långt större*

klarhet, utförlighet och bredd, utan att dock därvid det mer väsentliga blivit dolt för läsaren."

Hvordan gik det Alexei Chirikov? (1703-1748)

Som du sikkert husker, kom Berings skib "*St. Peter*" og Chirikovs "*St. Paul*" fra hinanden under en storm kort efter afsejlingen fra Petropavlovsk, og de skulle aldrig siden mødes - hverken skibene eller kaptajnerne. Efter at have søgt efter Berings skib nogle dage fortsætter Chirikov mod øst-nordøst og når den 15. juli 1741 Alaskas kyst ved Prince Wales Island lige nord for British Columbia i Canada. Et hold bestående af 10 bevæbnede søfolk bliver sendt i land, men efter en uges venten er ingen kommet tilbage til skibet. Chirikov sender et undsættelsehold afsted - med samme resultat. Efter tab af de to både er det ikke længere muligt at foretage landgang efter vand, så Chirikov fortsætter vestpå og når frem til Adak Island og Near Island, som er nogle af de vestligste øer i Aleuterne. Den 27. juli vender han om, da besætningen begynder at dø af tørst og skørbug. Da de når tilbage til Petropavlovsk den 11. oktober 1741, er Chirikov så medtaget, at han må bæres i land på en bære. Professor De la Croyere dør, mens han klæder sig på for at gå i land.

Det følgende forår sejler Chirikov ud for at søge efter Bering og hans skib, men skønt han passerer temmelig tæt på Bering Island, finder han ikke "*St. Peter*", som ligger strandet der. De vender tilbage til Petropavlovsk, hvorfra Chirikov sejler "*St. Paul*" til Okhotsk. Mens Chirikov befinder sig der og afventer ordrer, dukker de overlevende fra Berings ekspedition op. Chirikovs helbred er blevet ødelagt under ekspeditionen, og han dør nogle få år senere. Chirikovs udforskning af området er med til at understøtte Ruslands krav på Alaska ned til den 55. breddegrad.

Georg Wilhelm Steller (1709-1746)

Efter at "*St. Peter*" er landet i Petropavlovsk, skynder Steller sig over land til Bolsjeretsk sammen med sin hjælper, kosakken Lephikin. Da han når hertil den 5. september 1742, erfarer han, at de fleste af hans (tyske) venner ved Videnskabernes Akademi har mistet deres stilling. Han slår sig derfor ned for vinteren, som han bruger til at udarbejde flere videnskabelige rapporter. Om foråret overtager han ledelsen af en skole for indfødte børn, og han står selv for undervisningen. Han fatter interesse for de mange mammuttænder og -knogler, som findes i området, og han beslutter at tage på en ekspedition til Kolyma og

Anadyr for at studere disse mystiske fund. Han tager afsted den 27. juli 1743 med en hjælper, men det følgende forår tvinges han til at vende hjem. Han mister sin slæde og sine hunde, og kun ved at springe fra isflage til isflage lykkes det ham at redde livet. Han når tilbage til Bolsjeretsk i foråret 1744.

Steller, som har været hjemmefra i syv år, beslutter at tage med det årlige forsyningsskib tilbage til Okhotsk, og han lader sig indskibe sammen med sine 16 pakkasser med præparater og manuskripter. Herfra fortsætter han til Yakutsk, hvor han bliver vinteren over. I marts måned 1745 modtager han den officielle hjemkaldelse fra Akademiet, den har været undervejs i et år. Da isen på Lena bryder op i maj, tager Steller med en flodbåd til Irkutsk, som han når om efteråret. Her bliver han konfronteret med forskellige anklager fra Senatet, bl.a. foranlediget af en kadet Kmetevskij, som den stridbare Steller er blevet uvenner med i Bolsjeretsk. Guvernøren, som selv er amatørbotaniker, frikender Steller, men uheldigvis når hans frifindelse først til Senatets kendskab i august 1746.

Steller fortsætter videre til Tomsk og Tobolsk og ender i Solikamsk nord for Perm. Her er han gæst hos Gregori Demidov, en rigmand, som nærer en brændende interesse for botanik. Steller får tilladelse til at plante nogle af de indsamlede eksemplarer i hans park, da han frygter, at de vil gå ud, hvis han rejser med dem i den varme sommertid. Demidov opfordrer Steller til at tage med på en botanisk ekskursion til provinsen Perm og det sydlige Ural, hvor floraen aldrig er undersøgt. Steller tager med, og de to mænd rejser rundt et par måneder og vil efterfølgende skrive en bog om floraen i Perm. Da de vender tilbage, laver Steller en beskrivelse af 680 forskellige plantearter, som de har fundet på turen. Da dukker der pludselig en kurer op fra Senatet i St. Petersburg og meddeler ham, at han er arresteret og ufortøvet skal vende tilbage til Irkutsk og give møde for retten. Steller raser og fremfører, at han allerede er frikendt, men han må alligevel begive sig på vej sammen med kureren. Da de når til Tara, gør de ophold for vinteren. Her ankommer en ny kurer, som sætter Steller på fri fod og giver ham en forklaring fra Senatet om, at guvernørens frikendelse først havde nået Senatet, efter at det havde sendt den første kurer afsted. Senatet beder Steller om at vende tilbage til St. Petersburg. På tilbagevejen, den 12. november 1746, dør Steller af en febersygdom. Da Steller er lutheraner, vil de ortodokse præster ikke tillade, at han bliver begravet på den russiske kirkegård. Tilfældigvis er der en lutheransk præst i byen, og han begraver Stellers lig svøbt i sin egen røde kappe på en høj udenfor byen. Om natten graver nogle slyngler Stellers lig op for at stjæle den røde kappe og efterlader hans lig i sneen. Her finder Stellers venner liget og begraver ham igen, denne gang med en tung sten på brystet. Således døde en af de mest lovende videnskabsmænd, verden har set.

Steller vil dog altid blive husket som den første videnskabsmand, som udforskede den nordamerikanske flora og fauna. Hans værk "*De Bestiis Marinis*", "*Om Havets Dyr*", som han skrev om sine opdagelser på Kayak Island, havnede i Akademiets arkiver i St. Petersburg. Her blev det fundet for en snes år siden og udgivet af P.S. Pallas. Heri beskrev han bl.a. de dyr, som han siden kom til at lægge navn til: Stellers søko, Stellers søløve, Stellers ørn, Stellers skovskade, Stellers edderfugl, Stellers brilleskarv m.fl.

Som nævnt er søkoen senere blevet udryddet for at få fat i dens kød og spæk. Det samme gælder for Stellers brilleskarv. Efter at det var offentliggjort, at der eksisterede sæler og havoddere i stort tal i området, strømmede hundreder af pelsjægere til for at erhverve de eftertragtede skind. Disse jægere var første bølge i den efterfølgende kolonisering af Alaska.

I maj 2006 landede to kæmpemæssige ørne fra Kamtjatka på Ørnereservatet i Nordjylland. Det var to eksemplarer af den prægtige Stellers Ørn, som havde fundet vej til Danmark. Det er første gang, at Stellers Ørn er konstateret i

Skandinavien. Med et vingefang på 3 meter er Stellers Ørn endnu større end den Nordatlantiske havørn, som dominerer på Ørnereservatet. Hunnen er blevet døbt Kamchatka og hannen Okhotsk, og falkonererne gik straks i gang med at træne de to store ørne, som næsten kan rive armen af en voksen mand, når de lander. Stellers Ørn er kendt for sit store næb, der som et øksehoved er i stand til at spalte selv de største fisk, men den kan også kendes på de hvide

markeringer på forsiden af vingerne. Den er en fremragende flyver, som undertiden fanger store havfugle i luften. Ørnereservatet håber selvfølgelig, at de to fugle, som kun findes få steder i verden med tiden vil yngle på Ørnereservatet, hvor man i forvejen har stor succes med havørnen og kongeørnen. Du kan besøge Ørnereservatets hjemmeside [her](#).

Martin Spangsberg (ca. 1690-1761)

Når man læser om de to Kamchatkaekspeditioner, kan man ikke undgå at få respekt for Vitus Berings næstkommanderende, Martin Petersen Spangsberg, som altid lagde en næsten umenneskelig energi og målrettethed for dagen. I mange år stod han i skyggen af Bering, men i 1931 i forbindelse med 250-året for Berings fødsel, blev der fra flere sider gjort opmærksom på, at hans store indsats berettigede en plads i historien. Baron Cai Schaffalitzky de Muckadell (som i parentes bemærket var en af min barndoms ynglingsforfattere) foreslog, at man rejste et mindesmærke for "Berings danske Ledsager" i Esbjerg eller Jerne, hvor Spangsberg er født. Først den 18. november 1998 blev ovenstående bronzestatue foran Esbjergs Fiskeri- og Søfartsmuseum afsløret. Statuen, som er udført af Bjørn Nordahl, viser en sømand i russisk kaptajnsuniform. Inskriptionen lyder:

"Til minde om Kaptajn Martin P. Spangsberg,

f. 169- i Jerne Sogn (Esbjerg),

d. 1761 i Kronstadt

Opdager og kortlægger af søvejen til Japan nordfra 1738-39

Vitus Berings førstemand"

Som Bering blev han rekrutteret til den russiske flåde, og han tjente som officer fra 1. november 1720 til sin død 41 år senere. Han og hans familie er formentlig begravet på kirkegården i Kronstadt, men under 2. verdenskrig blev den sønderbombet af tyskerne.

Efter den store ekspedition forbliver Spangsberg i Tomsk og afventer ordrer. Efter et år beslutter han at tage til St. Petersburg uden tilladelse fra Admiralitetskollegiet. Den 12. august 1745 møder han sin hustru Marija Andrejevna, som er kommet til Tobolsk for at møde ham. Få dage efter fortsætter han til St. Petersburg, som han har forladt 12 år forinden. Han fremstiller sig straks for Admiralitetskollegiet, som - formentlig til Spangsbergs overraskelse - sætter ham under arrest og beslaglægger hans ejendom. Således er situationen de næste to år, indtil Spangsberg bliver løsladt i

december 1747. Han bliver udnævnt til kaptajn på et nybygget orlogsfartøj bestykket med 99 kanoner.

I 1749 kommer han til Arkhangelsk, som har afløst Novgorod som center for handel med Vesteuropa. Han får til opgave at sejle et nybygget skib, *Varakhael* til Kronstadt. Der befinder sig en farlig revle uden for reden, og Spangsberg afventer gunstig vind, inden han letter anker, og skibet bugseres mod revlen af tre både. Skibet passerer revlen og får fem favne vand under kølen. Nu løjer vinden af, og lodserne anbefaler, at man kaster anker. For at skibet kan holde sig på tovet, må man hejse mesansejlet, men pludselig lægger *Varakhael* sig om på højre side. 28 søfolk omkommer. En garvet sømand, som utallige gange har krydset det farlige Okhotske Hav og sejlet den ukendte strækning mellem Kamchatka og Japan, rammes af et så banalt uheld.

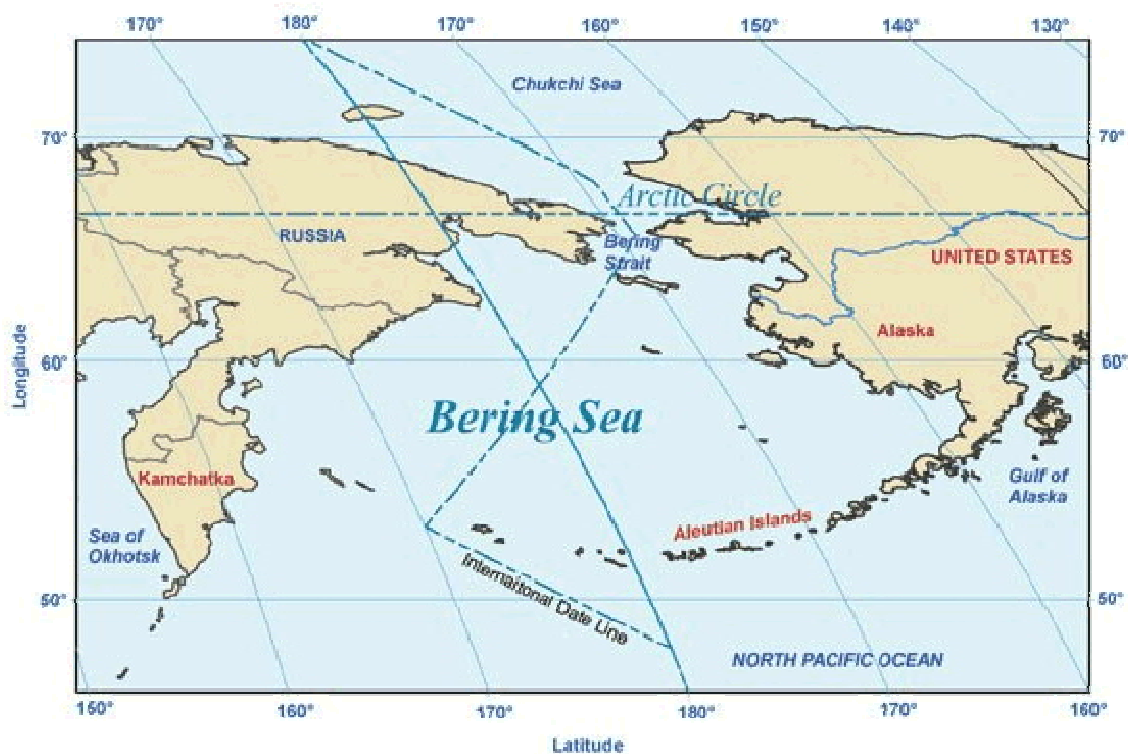
Men der er sket stor skade på kronens ejendom, og mange mennesker er omkommet, så der skal findes en skyldig. Admiralitetskollegiet nedsætter en kommission i Arkhangelsk, som skal foretage undersøgelsen. Spangsberg skal aflevere sin kårde og holdes i husarrest. I januar 1750 afgiver Spangsberg sin erklæring, hvori han fastslår, at evt. fejl, som måtte være begået, må tilskrives lodserne og havnekaptajnen. Den 17. marts afsiger kommissionen sin dom, der placerer ansvaret på Spangsberg og hans officerer. Spangsberg skal "*på livstid forvises til galejerne*". Dommen skal dog godkendes af Admiralitetskollegiet, hvorfor Spangsberg i april måned bliver overført til St. Petersborg, hvor han kommer under bevogtning i sin lejlighed. Admiralitetskollegiet kommer på et møde i oktober måned til den opfattelse, at den foretagne undersøgelse har været for dårlig. Admiralitetskollegiet beder den engelskfødte kontreadmiral Jim Kennedy, som er indtrådt i russisk tjeneste i 1714, om at give sin vurdering. I en skrivelse af 27. april 1752 giver han sin opfattelse, som fuldstændig frikender Spangsberg. Kennedy, som selv flere gange har passeret den lumske revle, udtaler "*Derfor erklærer jeg med min rene samvittighed overfor Gud og hele verden, at kaptajn Spangsberg og hans officerer er uskyldige i dette skibs vanskæbne.*" Den 16. november 1752 afsiger Admiralitetskollegiet sin kendelse, som frifinder Spangsberg "*eftersom modvind ramte dette skib ved selve Guds vilje*". Den 15. december beordrer kejserinde Elisabeth, at Spangsberg skal kaldes for kollegiet, have tilbagegivet sin kårde og vende tilbage til tjeneste.

Denne sag samt klager over Spangsberg i forbindelse med Kamchatka-ekspeditionerne medfører, at han aldrig bliver forfremmet fra kaptajn af 1. grad til kommandørkaptajn. Admiralitetskollegiet indstiller derimod, at Spangsberg bliver afskediget, men den fornødne kejserlige forordning kommer aldrig. Formentlig har kronen valgt at skåne den mand, som har ydet Rusland så store tjenester.

Hvis du vil læse mere om denne vores store landsmand, kan jeg varmt anbefale denne bog: Tatjana Sergejevna Fjodorova, Birgit Leick Lampe, Sigurd Rambusch og Tage Sørensen: *Martin Spangsberg, en dansk opdagelsesrejsende i russisk tjeneste*, Rosendahls Forlag, Esbjerg, 1999.

Ekspeditionens resultater

Ekspeditionens resultater fik stor betydning for Rusland ude omkring i verden, ikke mindst gennem udgivelse af Stellers bøger og artikler om områdets flora og fauna. Hertil kom den udførte kortlægning af områdets kyster samt Aleuterne med en nøjagtighed, der siden blev berømmet af bl.a. James Cook. "Jeg skylder Berings minde det vidnesbyrd, at han har kortlagt kyster meget godt og bestemt de forskellige forbjerges bredde og længde rigtigere, end det kunne forventes af ham med de hjælpemidler, der stod til hans rådighed", James Cook (1728-1729) fra "Voyage to the Pacific Ocean", London 1784. Allerede ved 1700-årenes slutning var der trykt en del kort, der viste Vitus Berings "landvindinger".

For den russiske stat betød det først og fremmest, at den kunne udstrække sit herredømme til nye store områder i Nordamerika. Ingen opdagelsesrejsende har hverken før eller siden tillagt et så stort areal til en enkelt stat, som Bering gjorde. Området forblev på russiske hænder, indtil man i 1867 solgte det til USA for 7.2 millioner dollars. På kort sigt betød opdagelsen af de mange forskellige pelsdyr i området, især havodderen, en voldsom tilstrømning af jægere. Det

medførte i de efterfølgende år oprettelse af en antal handels- og pelskompagnier, som drev en veritabel rovjagt på flere dyrearter. Det gik bl.a. ud over "Stellers søko", som blev udryddet i løbet af mindre end 30 år.